

NIRA YUVAL-DAVIS • Cinsiyet ve Millet

Gender and Nation

© 1997 Nira Yuval-Davis

Bu kitabın yayın hakları Sage Publication Ltd.'den (Londra) alınmıştır.

İletişim Yayınları 861 • Araştırma-İnceleme Dizisi 135

ISBN-13: 978-975-05-0094-7

© 2003 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-5. Baskı 2003-2016, İstanbul

6. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Asena Günal

DIZİ KAPAK TASARAMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Tuğamiral Victor Blue tarafından denetlenen
kadın askerler, Washington D.C., 1918

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

NIRA YUVAL-DAVIS
**Cinsiyet
ve Millet**

Gender and Nation

ÇEVİREN *Ayşin Bektaş*

NIRA YUVAL-DAVIS İsrailli bir diaspora Yahudisidir. Uzun yıllar Londra'da Greenwich Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Çalışmaları yüksek lisans programının koordinatörlüğünü yürüten Yuval-Davis, şu anda East London Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi'nin koordinatörüdür. International Sociological Association'ın Irk, Etnisite ve Azınlık İlişkileri Araştırma Komisyonu'nun başkanlığını yürüten Yuval-Davis, *Women in Militarized Conflict Zones* (Askerî Çatışma Bölgelerinde Kadınlar), *Women Against Fundamentalism* (Köktencilğe Karşı Kadınlar) ve Londra'daki *Women in Black* (Siyahlı Kadınlar) gruplarının kurucu üyesidir. Nira Yuval-Davis, kadın, milliyetçilik, ırkçılık, köktencilik ve vatandaşlık meselelerinin kuramsal ve ampirik boyutları üzerine pek çok çalışma yapmıştır. Floya Anthias ile birlikte yazdığı *Racialized Boundaries*'in (Routledge, 1992) dışında derleyenleri arasında yer aldığı kitaplar vardır: *Woman - Nation - State* (Macmillan, 1989); *Refusing Holy Orders: Women and Fundamentalism in Britain* (Virago, 1992); *The Gulf War and the New World Order* (Zed Books, 1992); *Unsettling Settler Societies* (Sage, 1995); *Crossfires: Nationalism, Racism and Gender in Europe* (Pluto, 1995); *Citizenship: Pushing the Boundaries* (1997) ve *Women, Citizenship and Difference* (Zed Books, 1999), *The Politics of Belonging* (Sage Publications, 2011) *Cinsiyet ve Millet*, şu ana kadar altı dile çevrilmiştir.

Bu kitabı, devam etmemi ve hatta bazen dans etmemi sağlayan Gul, Alain, Ora ve diğer olağanüstü arkadaşlarıma ithaf ediyorum.

*Gender and Nation'ın Türkçe baskısını,
çok özlediğim, öğrencim, arkadaşım ve yoldaşım
Tijen Uğuriş'in anısına ithaf ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	13
------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

Cinsiyet ve Milletın Kuramsallaştırılması.....	17
Kadın ve Toplumsal Cinsiyet İlişkilerini İncelemek.....	24
Milletlerin ve Devletlerin Kuramsallaştırılması.....	35
Milletlendirilmiş Cinsiyet ve Cinsiyetlendirilmiş Milletler.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

Milletin Biyolojik Yeniden Üretimi ve Kadınlar.....	61
Kan ve Aidiyet.....	62
İktidar Olarak Halk.....	66
Öjenist Söylem.....	70
Malthusçu Söylem.....	72
Toplumsal Bağlam.....	77
Sonsöz: Üreme Hakları, Milletin Yeniden Üretimi ve Feminist Siyaset.....	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kültürel Yeniden Üretim ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri	83
Kültür Kavramı.....	85
Kültürel Farklılık ve “Öteki”.....	96
Irkçılık ve Cinsellik.....	104
Asimilasyon ve Ayrımcılık.....	108
Çokkültürcülük ve Kimlik Siyaseti.....	111
Kültürel Değişim ve Modernite.....	120
Köktencilik ve Modernite.....	122
Küreselleşme ve Kültür.....	126
Sonuç.....	130

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Vatandaşlık ve Farklılık	133
Vatandaşlık, Milliyetçilik ve Cemaat.....	135
Toplumsal Haklar ve Toplumsal Farklılık.....	142
Özel ve Kamusal.....	151
Aktif/Pasif Vatandaşlık.....	159
Vatandaşlık Hakları ve Ödevleri.....	168
Sonuç.....	171

BEŞİNCİ BÖLÜM

Cinsiyetlendirilmiş Ordular, Cinsiyetlendirilmiş Savaşlar	175
Askerlik Hizmeti ve Vatandaşlık.....	178
Modern Savaş ve Kadınların Askere Alınışı.....	183
Askerler Olarak Kadınlar.....	188
Askerlik Hizmeti ve Kadın Hakları.....	196
Cinsiyetlendirilmiş Kurgular Olarak Savaşlar.....	199
Kadınların Siyaseti ve Savaş Karşıtı Hareketler.....	206
Sonuç.....	210

ALTINCI BÖLÜM

Kadınlar, Etnisite ve Güçlendirme:

Çaprazlama Siyasete Doğru	213
Feminizm ve Milliyetçilik.....	215
Kimlik Siyaseti ve Çokkültürcülük.....	218
Uluslararası Kadın Aktivizmi.....	220
Geri Tepme.....	222
Postmodernist Feminizm?.....	225
Çaprazlama Siyaset.....	228
Sonsöz.....	241
<i>Kaynakça</i>	243

ÖNSÖZ

Bu kitap, toplumsal cinsiyet ve etnisite alanında yıllarca süren akademik ve siyasi çalışmaların bir ürünüdür. Çıkış noktası, İsrail'deki toplumsal cinsiyet ilişkileri ve bunların Siyonist yerleşim projesi ve Arap-İsrail sorunuyla ilişkilendirilme biçimleri üzerine yaptığım çalışmalardı. Daha sonra toplumsal cinsiyete ve etnisiteye dayalı bölünmeleri çalışmak üzere Güneydoğu Londra'ya gittim; ardından da Avrupa'daki ve başka yerlerdeki göçmen topluluklarında bu ayrımları incelemeye yöneldim. Yolculuğumun başlarında 1984 yılında *Women and National Reproduction* (Kadınlar ve Ulusal Yeniden Üretim) konusunda düzenlediğim uluslararası atölye önemli bir dönüm noktası oldu. Burada kadınların “cemaatlerin taşıyıcıları” (Yuval-Davis, 1980) olduğu görüşümü ilk defa dünyanın öbür ucundan gelen “önemli ötekiler” ile paylaşma fırsatım oldu. Bunun sonucunda *Women-Nation-State* (Kadınlar-Millet-Devlet) adlı çalışma ortaya çıktı (Yuval-Davis ve Anthias, 1989). Bu kitap basılmadan az önce, yolda önemli başka bir işaret belirdi. 1996 yılının Temmuz ayında yine Greenwich Üniversitesi'nde dü-

zenlenen *Women, Citizenship and Difference* (Kadınlar, Vatanlaşlık ve Farklılık) konulu daha büyük bir konferansta (*Feminist Review* dergisinin konferans hakkındaki özel sayısına [Sonbahar 1997] ve Pnina Werbner ile benim Zed Boaks [1988] için derlediğimiz kitaba bakınız), siyasi ve teorik açıdan yeni ve acil sorunların ortaya çıktığı bir dönemde, bu çalışma alanındaki anlayış ve bilinç artışı kutladık.

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere, kısa veya uzun mesafelerdeki dostluklar olmadan, kişisel yolculuklarımı, taşınmaları, iş değişikliklerini ve (kök salmak yerine) “demirlemeleri” kapsayan yolculuğum gerçekleşemedi. Burada herkesi anmam mümkün olmayabilir. Ancak Khamsin kolektifinin diğer üyelerini, özellikle Avishai Ehrlich’i; Gender and Ethnic Divisions (Toplumsal Cinsiyet ve Etnik Ayrımlar) projesinde ve birçok kitapta birlikte çalıştığım dostum ve meslektaşım Floya Anthias’ı; Women Against Fundamentalism (Köktencilik Karşısı Kadınlar) üyelerini, özellikle Gita Sahgal ve Pragna Patel’i; kitaptaki fikir ve anlatıların kurgulanışında payı olan diğer arkadaşlarımı ve meslektaşlarımı anmak istiyorum. Alfabetik sırayla bunları saymak istiyorum: Martha Ackelsberg; Alison Assiter; Gill Bottomley; Avtar Brah; Stephen Castles; Amrita Chhachhi; Cynthia Cockburn; Phil Cohen; Clara Connolly; Cynthia Enloe; Robert Fine; Marieme Helie-Lucas; Deniz Kandiyoti; Helam Lutz; Helen Meekosha; Maxine Molineux; Ephraim Nimni; Ruth Pearson; Jindi Pettman; Annie Phizaclea; Ann Phoenix; Shula Ramon; Nora Rätzel; Paula Rayman; Israel Shahak; Max Silverman; Elaine Unterhalter; Gina Vargas; Peter Waterman ve Pnina Werbner. Ayrıca, kitabın Türkçe çevirisini kontrol eden Dilşah Deniz ve Umut Özkırmırlı’ya da minnettarım.

Unsettling Settler Societies (Göçmen Toplulukları Yerleştirmemek) (Stasiulis ve Yuval-Davis, 1995) kitabında birlik-

te çalıştığım ve bu kitabın taslak halini inceleyen Daiva Stasiulis'e (kendisi Litvanya bağlantısındandır) özellikle teşekkür ederim. Onun yanısıra dizi editörü Bryan Turner'ın ve Sage editörleri olan Karen Phillips ve Kiren Shoman'ın yorumları da kitabı çok geliştirmiştir. Greenwich Üniversitesi'nde Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Çalışmalarındaki yüksek lisans öğrencilerime teşekkür etmek istiyorum. Ve tabii ki Lahey'deki Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1994 yılında Toplumsal Cinsiyet ve Millet dersini okuturken bu kitabın çeşitli taslakları hakkında kendi bakış açılarından deneyimlerini ve anlayışlarını benimle cömertçe paylaşan öğrencilerime de teşekkür ederim. Ancak elbette işin tüm sorumluluğu bana aittir.

Yapılması gerekenler bir yana, 1991 yılında London School of Economics'deki Morris Ginsburg bursum ve 1992 yılında Lahey'de Sosyal Bilimler Enstitüsü'ndeki misafir araştırmacı bursum bana birkaç ay rahat nefes aldırmasaydı ve Greenwich Üniversitesi (1993-6) Sosyal Bilimler Okulu'ndaki dönemlik iznim sayesinde birkaç haftalık ders saatimden (Mike Kelly'nin yardımsever başkanlığında) kurtulmasaydım, bu kitabı yazmam mümkün olamazdı. Tüm bu kurumlara minnettarım. Kitabı yazarken ne zaman "tıkansam", ilhamımın büyük bir kısmını, Norfolk Happisburgh'da, "Romani"den denizin dalgalarını seyrederken aldım.

En son ve belki de ilk teşekkürüm elbette her zaman yanımda olan Alain'edir. Ve elinden gelenin en iyisini yapan Gul'a da teşekkür ederim. Ne yazık ki İngilizcem hiçbir zaman onun standartlarına ulaşamadı.

Kitap tutarlı bir bütün olarak yazılmış olmasına rağmen, çeşitli bölümlerinden parçalar, ayrı çalışmalar halinde başka yerlerde yayımlanmıştır ("Gender and nation", *Ethnic and Racial Studies*, 1993, 16(4): 621-32; "Women as biolo-

gical reproducers of ‘the nation’”, *Women’s Studies International Forum*, 19(12): 17-24; “Women, citizenship and difference”, *Feminist Review*, 1997 (Sonbahar); “Women, ethnicity and empowerment”, *Feminism and Psychology*, 1994, 4(3): 179-98).

BİRİNCİ BÖLÜM
**CİNSİYET VE MİLLETİN
KURAMSALLAŞTIRILMASI**

Kadın Anne olmak istemediğinde, Millet ölüm döşeginde demektir.¹

Milletin kadınları, yani kadınların tümü müca-
delemizin devleridir.²

Bu kitap, cinsiyet ilişkileri ve bu ilişkilerin ulusal proje ve süreçleri etkileme ve bunlardan etkilenme biçimleri hakkındadır. Kitabın odak noktası, kadınların konumu ve konumlandırılışlarıdır. Ancak kitap benzer şekilde erkekler ve erkeklik konusuna da odaklanmaktadır. Hebrew Üniversitesi'ndeki sosyoloji hocalarımdan biri olan Eric Cohen'in de dediği gibi, "Kadınlardan bahsederken erkeklerden bahsetmemek, tek elle el çırpmaya benzer". Yıllar önceki çalışmalarım sırasında öğrendiklerimin çoğunu reddetme noktasına gelmeme rağmen, hâlâ bu ifadenin anlamlılığına inanıyorum. "Kadınlık" ilişkisel bir kategoridir ve böyle anlaşılıp incelenmelidir. Ayrıca kitabın temel iddialarından birisi, ulus oluşumunun genellikle kendine özgü "erkeklik" ve "kadınlık" kavramları içerdiğiidir.

Kitabın epistemolojik çerçevesi, bilginin konumlandırıl-

- 1 Msg. Karaman, *Narod* (Zagreb, Hırvatistan), no. 10, 9 Eylül 1995, s. 14, aktaran Meznaric (1995: 12).
- 2 Afrika Ulusal Kongresi'nin Milli Yürütme Komitesi'nin söylevi (1987: 8), aktaran Gaitskell ve Unterhalter (1989: 71).

mış olduğu (Haraway, 1990) ve tek bir bakış açısından kaynaklanan bilginin “tamamlanmayacağı” (Hill-Collins, 1990) görüşünün kabul edilmesi temeline dayanmaktadır. Kitabın yazımından önce ve yazım sırasında farklı bakış açılarından birçok akademisyenin ve yolemcinin kitap ve makalelerini okumama rağmen, kitabın perspektifinin kendi özel konumundan kaçınılmaz olarak etkilendiğinin elbette farkındayım. Birçok kuramsal noktayı açıklamak için seçtiğim somut örneklerin büyük bir oranı, yaşadığım toplumlarda (esasen İsrail ve İngiltere) veya (önsözde belirttiğim) yakın meslektaş ve arkadaşlarının yaşadıkları toplumlarda geçen olaylara dayanmaktadır. Bununla beraber “tamamlanmamış” ile “geçersiz”in aynı olmadığına inanıyorum. Bu da bana kitabı yazacak cesareti verdi.

Millet ve milliyetçilik konusundaki hegemonik kuramların çoğu (örneğin, Gellner, 1983; Hobsbawm, 1990; Kedourie, 1993; Smith, 1986; 1995) ve hatta kadınlar tarafından yazılanlar da (örneğin Greenfeld, 1992), cinsiyet ilişkilerini konuyla ilgisi yokmuş gibi ihmal etmiştir. Bu çok dikkate değer bir şey çünkü önemli bir milliyetçilik okulu olan “ilkselciler” (*primordialists*) (Geertz, 1963; Shils, 1957; van den Berghe, 1979) millette akrabalık ilişkilerinin “otomatik” bir uzantısı olan doğal ve evrensel bir fenomen görmüşlerdir.

Milli “üretim” veya “yeniden üretim” konuları tartışılırken, milliyetçilik konusundaki literatür hâlâ kadın konusuyla pek ilgilenmemektedir. Onun yerine devlet bürokratları ve entelektüellerle ilgilenmektedir. Amin (1978) ve Zubaida’nınki (1989) gibi materyalist analizler, milli (ve etnik) ideolojileri ve sınırları oluşturmada ve bunları yeniden üretmede devlet bürokrasisine ve diğer devlet aygıtlarına öncelikli olarak önem vermişlerdir. Sivil toplumda milliyetçi ve etnik bölünmeler olmasına rağmen, hegemonik milli etho-

su belirleyen şey, farklı toplulukların devlete farklı şekilde yaklaşmalarıdır.

Gellner (1983) ve Smith (1986) gibi diğer milliyetçilik ve bilgi sosyolojisi teorisyenleri, entelektüellerin özellikle basıkı altındaki cemaatlerin milliyetçi ideolojilerinin yaratılması ve yeniden üretilmesinde sahip oldukları özel önemi vurgulamaktadırlar. Hegemonik entelijensiyadan dışlanan ve devlet aygıtına kabul edilmeyen bu entelektüeller, “ortak hafızayı” “yeniden keşfediyorlar” ve halkın sözlü geleneklerini ve dillerini yazılı hale dönüştürüyorlar. Ayrıca yeniden kuruluşu milliyetçi özlemlerin temelini oluşturan, uzak mitsel veya tarihsel geçmişte kalan “ulusal bir altın çağı” betimliyorlar.

Bununla birlikte bu kitabın ortaya koyduğu gibi, milletleri, biyolojik, kültürel ve sembolik olarak yeniden üreten (sadece?) bürokrasi ve entelijensiya değil, kadındır. Öyleyse neden kadınlar milliyetçilik fenomeninin çeşitli kuramsallaştırmalarında genellikle “gizlenmiştir”?

Pateman (1988) ve Grant (1991) bu konuyla ilgili olabilecek açıklamalar sunmaktadır. Carole Pateman, oldukça etkili olan ve Batı'nın toplumsal ve siyasi düzenine dair yaygın anlayışın temellerini atan “toplumsal sözleşme” hakkındaki klasik teorileri incelemiştir. Bu teoriler sivil toplumu kamusal ve özel alanlara bölmüştür. Kadınlar (ve aile), siyasi açıdan önemsiz olduğu düşünülen özel alana yerleştirilmiştir. Pateman ve diğer feministler bu modelin geçerliliğini ve hatta modelin kendi varsayımları içinde kamusal/özel ayrımını sorgulamaktadır. Pateman, bunu şu şekilde ifade etmektedir.

özel alan olmadan kamusal alan tam olarak anlaşılabilir, benzer şekilde hikâyenin karşılıklı birbirine bağımlı yarılarının her ikisi olmadan orijinal sözleşmenin anlamı

yanlış yorumlanır. Sivil özgürlük ataerkil hakka dayanır.
(1988: 4)

Milliyetçilik ve milletler genellikle kamusal siyaset alanının bir parçası olarak tartışıldığı için, kadınların bu alandan dışlanması, bu tartışmadan dışlanmalarını da beraberinde getirmiştir.

Pateman'dan sonra, Rebecca Grant'in (1991) de kadınların neden siyasi alanın dışında tutuldukları konusunda ilginç bir açıklaması vardır. Hobbes ve Rousseau'nun kuruluş (*foundation*) teorilerinin, muhayyel doğal düzenden (*state of nature*) düzenli topluma geçişi –münhasıran her ikisinin de doğal erkek özellikleri olduğunu varsaydıkları– erkeğin saldırgan doğası (Hobbes) ve erkeğin akıl kapasitesi açısından (Rousseau) betimlediklerini öne sürmektedir. Kadınlar bu sürecin parçası değildir. Bu yüzden de kadınlar toplumsaldan dışlanmış ve “doğal” a yakın kalmışlardır. Daha sonraki teoriler bu varsayımları olduğu gibi kabul etmiştir.

Balibar (1990a), Chatterjee (1990) ve Mosse (1985), cinsiyet-körü milliyetçilik kuramsallaştırmalarına dikkati çeken istisnaları oluştururlar. Bu kişilerin anlayışları, bu alanda çalışan küçük ama sayısı gittikçe artan bir grup feminist akademisyenden etkilenmekte ve bunlar tarafından beslenmektedir (örneğin, Enloe, 1989; Jayawardena, 1986; Kandiyoti, 1991a; Parker vd., 1992; Pateman, 1988; Yuval-Davis, 1980; 1993; Yuval-Davis ve Anthias, 1989). Yine de Oxford University Press'ten çıkan ve John Hutchinson ile Anthony D. Smith tarafından derlenen *Nationalism* (Milliyetçilik) antolojisinde (1994) editörlerin milliyetçilik ve cinsiyet ilişkilerine ilişkin tek pasaja “Milliyetçiliđin Ötesi” başlıklı son bölümde yer vermelerinin bir gösterge olduğunu düşünüyorum. *Woman-Nation-State* (Kadın-Millet-Devlet) (Yuval Da-